

11-ROBERTVILLE

Het heggenlandschap rond de Hoge Venen - een uniek cultuurlandschap!

Tijdens een fietstocht op de Vennbahnroute beleeft men een snelle opeenvolging van cultuurlandschappen, zoals men zelden ziet. Aan de grens België-Luxemburg zijn het de idyllische prikkels van het zachte Ourdal en aan de grens België-Duitsland in het noorden de schrale hoogveenvlakten van de Hoge Venen die een sterk contrast vormen met het omliggende heggenlandschap. Veldheggen geven landstreken altijd weer een specifieke aanblik, of het nu in Duitsland, in België, in Normandië of in het zuiden van Engeland is. Samen met de imposante beukenhagen rond de huizen geven ze de streek rond de Hoge Venen een bijzondere charme. Heggen zijn niet alleen een esthetisch landschapselement, heggenlandschappen zijn ook, en misschien zelfs in de eerste plaats, een ecologisch systeem, in de beste en breedste zin van het woord: een samenspel van natuur, levende wezens en mensen.

Hagen, de "vingers van het woud in het landschap"

Hagen drukten ooit hun stempel op de cultuurlandschappen in vele landen. In de vroege Middeleeuwen bakenden heggen weides en akkers af, toen begonnen werd met de begrazing van dalen en bossen. Ze deelden het landschap op in percelen en grensden eigendommen af. In de 20e eeuw verving prikkeldraad in toenemende mate de haag als natuurlijke weideomheining. In de laatste decennia heeft de productiviteitsverhoging in de landbouw tot een vermindering van het aantal hagen geleid. Hun vroegere functie als beperking en bescherming voor het weidevee hebben de veldheggen sinds de jaren 1970 verloren. Sinds enkele decennia worden ze echter weer meer naar waarde geschat. Langs de Vennbahnroute treffen we vooral heggenlandschappen aan in het Monschauer Land en aan Belgische zijde tussen de Warche en de Hoge Venen.

Hagen beschermen en verbinden leefgebieden - met "randeffecten"

Hagen vormen een ecologische connectiviteit met een uitermate rijke variatie. Insecten, vleermuizen, vlinders, egels en amfibieën leven graag in hagen. Reeën, vossen en veldhazen houden van de fantastische schuilplaatsen die ze bieden. Voor inheemse vogels als merels, spechten, vinken of zanglijsters vormen ze voortreffelijk een foerageergebied en nestplaats. Ook de hennen en hanen van de boerderij hebben de voordelen van de hagen al lang ontdekt of "uitgebroed", ze nestelen zich graag in de schaduwrijke holtes onder de haag. Al deze dieren waarderen de eigenlijke betekenis van de haag. Het Duitse deelwoord "Heck" betekent oorspronkelijk "beschermen", "behoeden" betekent. Tegelijkertijd grenzen hagen leefgebieden af. Als de leefgebieden van twee zoombiotopen verbonden worden door een overgangszone, kan het "randeffect" zich voordoen, wat een aanzienlijke verrijking van de biodiversiteit kan betekenen. Bijgevolg zijn hagen ook een mooie metafoor voor de visie op grenzen of zelfs een les in wijsheid.

Veldheggen – indrukwekkende totale lengte en soms "doorgroeid"

Voor de prikkeldraad ingang vond, dienden veldheggen als "levende omheining", ze markeerden de grens tussen percelen en boden het vee voeding en bescherming. De hoogte was zo bemeten dat de boer zijn vee op de wei kon zien. Sommige hagen zijn doorgroeid: op regelmatige afstanden steken uitgegroeide beuken uit de haaglijn. Deze zogenaamde "uitgroeiers" worden tegenwoordig in tijden van stijgende energieprijzen weer meer gebruikt voor brandhout. In 1985 liet het Naturpark Nordeifel een balans opmaken van de hagen. Het resultaat was indrukwekkend, niet alleen omdat er op een oppervlakte van 2.700 km² op 1.000 plaatsen hagen stonden, maar ook omdat de optelling van de lengte van alle individuele hagen uitkwam op een totaal van 700 kilometer. Men zou dus een hemelsbrede haag kunnen vormen van Brussel tot Berlijn. Deze kartering van de hagen ligt aan de basis van het programma ter bescherming van de heggen in het Naturpark Nordeifel.

Hagen bieden ook Vennbahnfietsers beschutting!

De veldheggen vormen voor de Vennbahnfietsers een extra troef omdat de dichte heggen de zijwind weren. Uit deskundige berekeningen is gebleken dat een haag de windsnelheid met de helft verlaagt.

Bovendien vormen de boomkruinen van de "uitgroeiers" bij regen een prima regenscherm voor de fietsers.

Heggen als geliefde beschermers van de huisbewoners

De beschermende hagen rond de huizen zijn een indrukwekkend voorbeeld van hoe de mens zijn levensomstandigheden aanpast aan gure klimatologische omstandigheden en schrale bodems. De hoge beukenhagen beschermen in alle weersomstandigheden niet alleen huis en erf, maar dienen ook als natuurlijke klimaatregeling. In de winter bieden ze bescherming tegen de ijzige winden van de veenhoogvlakten, in de zomer werpen ze schaduwen en maken ze de hittedagen draaglijk. Huisheggen zijn meestal gericht naar de hoofdwindrichting en houden bijgevolg ook stormen tegen. Door de boerderij af te schermen aan de windzijde vormen ze een beschermende vierhoek en samen met het laag doorlopende dak van de huizen, dat typisch is voor de Eifel, garanderen ze een maximale natuurlijke isolatie van de woonruimte. Zo verbeteren ze ongetwijfeld de warmtebalans van een huis en verlagen ze de stookkosten, wat deze heggen zeer actueel maakt in deze tijden van zuinige omgang met energie. Met de tijd zijn vele bewoners gehecht geraakt aan de beschermende hagen rond de huizen. Zo bijvoorbeeld ook Clemens Braun uit Bickerath, die zijn haag nog tot op hoge leeftijd zelf onderhield. De haag, die eens verkozen werd tot mooiste haag van de plaats, was in de oorlog half afgebrand, maar getuigde van levenskracht en herstelde langzaam aan. Vermoedelijk ook omdat ze affectie kreeg: "Want", aldus Clemens Braun, "ook de haag is gehecht aan het leven".

Het hagenland van Monschau met hagedorp Höfen

Het "Monschauer Hagenland" wordt gekenmerkt door een netwerk van veldhagen met een totale lengte van verscheidene 100 km. Op oude kaarten is te zien dat er al in het begin van de 19e eeuw een dicht heggennet was rond Monschau, Höfen, Mützenich en Kalterherberg. De heggen in het Monschauer Land worden vermeld in oorkonden die teruggaan tot het einde van de 17e eeuw. In 1665 werd een verordening uitgevaardigd om het woud te besparen, waarin ertoe werd opgeroepen om in plaats van houten omheiningen, levende beukenhagen rond de landerijen te planten. Höfen, een gehucht van de stadgemeente Monschau, is een duidelijk voorbeeld van hoe hagen een heel dorp meteen kunnen omtoveren tot een heggendorp. Hiervoor werd het al meer dan eens bekroond. Al twee keer ging de plaats aan de haal met de gouden medaille in de nationale wedstrijd "Ons dorp heeft toekomst". De bewoners van Höfen zijn bijzonder trots op de hagen rond de huizen. Dankzij hun zorgzame onderhoud groeien sommige hagen tot een hoogte van zes tot acht meter. Daarachter gaan 20 vakwerkhuisen met een rieten dak schuil. De huizen worden niet alleen door de hagen beschermd, maar ook door monumentenzorg. Er loopt een vijf kilometer lange door hagen omzoomde weg door het dorp die de mensen binnenleidt in de wereld van de hagen en hun beschermende functie voor mens en dier demonstreert.

Belgische hagen versus Duitse: iets korter en meer hagendoorn

Tot de heggendorpen aan Belgische zijde worden voornamelijk Sourbrodt, Ovifat, Robertville, Outrewarche, Weywertz, Elsenborn en Nidrum gerekend. De eerste hagen doken in België op in de 19e eeuw, parallel met de ontwikkeling van weides en melkveehouderij. In vergelijking met de Duitse buuren houden de Belgen hun hagen korter. Aan Belgische zijde komen meer meidoornhagen voor, want de grazende koeien vinden meidoorn niet lekker en beschouwen het bijgevolg niet als bijvoer.

De levensloop van een haag

De hagen worden in de herfst of vroeg in de lente geplant in een of twee rijen. Na twee jaar worden de takken rond elkaar gedraaid en naar binnen gestoken. Daardoor behoren gekruiste en met elkaar vergroeide stammen soms tot de ouderdomsverschijnselen van hagen. Vanaf het zesde jaar wordt de haag regelmatig gesnoeid. De vorming van de haagboog is een bijzondere uitdaging. Daartoe worden er planken en stokken aangebracht op drie tot vier meter hoogte tussen de twee door de inrit gescheiden stukken haag. De jonge beukentakken worden rond de stokken gewikkeld, zodat de twee haagdelen na enkele jaren in het midden samenkomen. Na verloop van tijd vergaan de planken en stokken vanzelf.

Mooie hagen hebben aandacht en liefdevolle verzorging nodig

Het onderhoud van de hagen is zowel zomer- als winterwerk. De jaarlijkse groei wordt het best verwijderd in augustus, als het tweede broedseizoen voorbij is en de jonge vogels al in staat zijn om uit te vliegen. De grote snoei en het behandelen van wonden gebeurt in de winter, omdat de lage temperaturen het infectierisico van de beuken verkleinen. Vroeger moest de snoeier artistiek aangelegd en vrij van hoogtevrees zijn, aangezien het snoeien gebeurde met een ladder.

Tegenwoordig bieden de frontlader van een tractor, een vorkheftruck of een mobiel werkplatform een stabiele standplaats maar minder flexibiliteit. Bij het snoeien van de haag moet altijd gelet worden op de beoogde afmetingen van de conische vorm: onderaan moet de haag een meter breed zijn en bovenaan zeventig centimeter - bij een hoogte van zes meter. Als de haag nog in de hoogte moet groeien, worden alleen de zijkanten gesnoeid. Als ze niet echt heel hoog geraakt, moet ze bovenaan gesteund worden, elk jaar een paar centimeter minder. Het snoeiafval wordt gecomposteerd. Hagen moeten ook beschermd worden tegen ongewild aanvreten door koeien en paarden. Deze mengen de beukenbladen graag met het gras en beschadigen zo de hagen of vernietigen ze zelfs. "Beuken zijn gevoelige wezens", aldus Udo Thorwesten, haagexpert van de stadsregio Aken, "ze moeten even goed verzorgd worden als babybiljetjes".

Onderhoud van veldheggen in het Eifels heggenlandschap

In 1985 werden de hagen in kaart gebracht in het Naturpark Nordeifel en dit werk diende als basis voor een programma voor de bescherming en het onderhoud van veldheggen. Eigenaars van hagen kunnen wisselend om de vier jaar een kleine onderhoudspremie aanvragen voor het snoeien van de hagen. Zo krijgen ze tenminste een beetje erkenning en een onkostenvergoeding voor hun moeizame werk. In 2011 hebben in totaal 80 snoeiers zo'n 50.000 strekkende meter beukenhaag op zo'n 400 plaatsen gesnoeid. In de laatste 25 jaar kon het Naturpark Nordeifel het haagonderhoud ondersteunen met zo'n 2,5 miljoen euro gefinancierd door de deelstaat Noordrijn-Westfalen. Dat maakt van het haagonderhoudsprogramma de oudste en meest succesvolle steunmaatregel van het Naturpark Noordeifel. Het "Landschaftsverband Rheinland (LVR)" ondersteunt bovendien altijd het planten van nieuwe of vervangende hagen in de Eifel in het kader van een programma met "maatregelen voor het behoud en het herstel van cultuurhistorische landschapsbeelden door de terbeschikkingstelling van plantgoed".

Verzorgde hagen zijn mooi en vitaal

De landschapsdienst van de stadsregio Aken biedt stimulansen voor het onderhoud van de beschermende hagen rond de huizen in het heggenlandschap van Monschau. De "haagcommissie" begeeft zich ter plaatse om de hagen te beoordelen en bekroont de mooiste hagen. Aangezien schoonheid goed onderhouden wil en moet worden, is de kwaliteit van de haag een onontbeerlijke vereiste bij de beoordeling. Voor een haag met de beoordeling "zeer goed" wordt nu ca. 25 euro toegekend. Een voorwaarde om deze beoordeling te krijgen, is een haag van minimaal 40 meter lang en vijf meter hoog. Voor Udo Thorwesten van de stadsregio Aken is deze uitkering aan de eigenaars van hagen slechts "een praline". Stefan Pauls, meestertuinier uit Konzen en lid van de haagcommissie, vreest dat jongere generaties en ook mensen die hier hun tweede verblijf hebben, zich de moeite niet zullen willen getroosten. Hij wil de Vennbahnfietsers nog een tip geven hoe ze verzorgde hagen gemakkelijk kunnen herkennen aan het begin van het fietsseizoen: de hagen werpen hun bruine, winterlichte loof pas af in mei en worden dan opnieuw groen. "Dat is zoals met zaadkorrels: het oude leven moet sterven, zodat het nieuw kan ontstaan!"